

Финалне
препоруке регионалних консултација на тему
“Отвореног приступа научним информацијама и истраживању
– концепт и правила” 05-07 септембар 2012.

Препоруке из Минска о Отвореном приступу научним информацијама
(Извештај ОП експерата из источне и централне Европе)

Увод:

У периоду од **5-7 септембра** 2012. године у Минску, република Белорусија, од стране **УНЕСКА** и **Националне библиотеке Белорусије**, организован је састанак под називом “**Регионалне консултације о Отвореном приступу научним информацијама и истраживању**”. Главни циљ регионалних консултација био је формулисање одговора на питање: како отворен и слободан приступ истраживању и научној комуникацији може повећати утицај самог истраживања, донети корист истраживачкој институцији, аутору, као и целокупном друштву. На консултацијама је разматрано како отворени приступ (ОП) може допринети продуктивности, видљивости и доступности истраживања и његових резултата. Такође, отворени приступ доприноси унапређивању едукације, истраживања и развоја у региону.

УНЕСКО и отворен приступ¹

На 187-ој седници извршног одбора одобрена је УНЕСКО-ва стратегија за промоцију отвореног приступа научним информацијама и истраживању, која је, такође усвојена на 36-ој сесији главне конференције. Под оквиром општег циља “изградње инклузивног друштва знања путем информација и комуникација” (34 С/4) стратегија се фокусира на развој политике, капацитета, постављање стандарда, партнерства и сарадње, и остваривању улоге централног сервиса отвореног приступа за међународну сарадњу, дијалог и рефлексију. УНЕСКО-ве активности везане за отворени приступ подељене су на три кључне области:

- Пружање помоћи у дефинисању правних оквира и изградње партнерства
- Јачање капацитета за усвајање отвореног приступа
- Улога централног сервиса и информатора глобалне дебате о отвореном приступу

Сам термин “отворени приступ”, бесплатна електронска доступност истраживачке литературе, је први пут усвојен током “Будимпештанске иницијативе о отвореном приступу”² у фебруару 2002. године. Потом се јављају још две сличне иницијативе

¹ Additional Information: UNESCO Open Access: <http://tinyurl.com/82px4gy>; Global open Access Portal <http://www.unesco.org/ci/goap>; WSOS Open Access Community <http://tinyurl.com/7gtlkm0>; Open Access Brochure; <http://tinyurl.com/85q8g49>

² <http://www.soros.org/openaccess/read>

које ојачавају подршку отвореном приступу: Бетхесда изјава са медицинског института “Хауард Хјуз”³ и “Берлинска декларација”⁴ коју су покренули “друштво Макса Планка” и друге регионалне иницијативе за отворени приступ.

Заједничка изјава учесника

Ми, учесници састанка **Регионалне консултације о отвореном приступу научним информацијама: концепти и политике** састали смо се како би промислили, разменили знања и искуства везана за проблем отвореног приступа научним истраживањима и научној комуникацији. Колективно смо учили да је:

Отворени приступ научним информацијама и истраживању препознат као обећавајући модел за научну комуникацију и као алатка за дисеминацију и доступност науке;

1. “Отворени приступ” бесплатан, глобални приступ рецензираним научним публикацијама и информација може бити свима доступан путем интернета.
2. Постоји потреба за коришћењем погодности које нам је донео развој на пољу ИСТ-а, као и за широм промоцијом академских знања у циљу убрзања интерактивности.
3. Истраживачи и студенти из региона могу добити шири приступ знању и публикацијама, а самим тим би и њихови радови постали видљивији и читанији.
4. Отворени приступ повећава утицај финансираних истраживања, што је већ сада уочљиво у многим земљама региона.
5. Отворени приступ пружа могућности имплементације додатних модела за нову издавачку културу и евалуацију истраживања.
6. Отворени приступ може да допринесе одговорнијем истраживању и иновацијама тако што су резултати истраживања доступни широј публици – чиме се олакшава друштвени ангажман.
7. Отворени приступ доприноси транспарентности тако што обезбеђује ширу доступност резултатима истраживања која су финансирана из јавног сектора
8. Отворени приступ помаже и да се избегне дуплирање истраживања, смањује време потребно за проналажење информација, а само истраживање добија на вредности када се његови подаци користе.
9. Приватни сектор такође има користи од шире доступности резултатима научних истраживања, те мала и средња предузећа повећавају своју способност ка иновацијама

Узимајући у обзир горе наведене погодности препоручујемо доносиоцима одлука да усвоје инклузивни и вишеактерски приступ развоју отвореног приступа у региону. Ово би требало да, између осталог, укључи и следеће

³ <http://www.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.htm>

⁴ http://oa.mpg.de/files/2010/04/berlin_declaration.pdf

1. Отворени приступ би требало да буде обавезујући за све објављене резултате јавно финансираних истраживања.
2. Потребно је уложити напор за одржавање система публикувања у отвореном приступу као и за одржавање истраживачких информационих система.
3. Владе и друге финансијске организације треба да усвоје и промовишу политику отвореног приступа и да захтевају дисеминацију научних информација добијених из јавно финансираних истраживања.
4. Универзитети и друге истраживачке институције се такође охрабрују да уведу обавезујућу политику о отвореном приступу.
5. Разумевање регионалне динамике и покретање успешних иницијатива кроз заједнички рад је веома важно за примену отвореног приступа у региону.
6. Институције индивидуално могу пружити позитиван пример за промену и постати својеврсни водичи. Научне институције и други актери треба да буду у складу са новим моделом публикувања, да сарађују национално, регионално и интернационално, као и да развијају капацитете у региону.
7. Постојећи системи евалуације и бодовања представљају препреку за ширу имплементацију отвореног приступа. Систем се мора променити како би сви имали једнаке шансе. Перспективне методе за прецизнија мерења утицаја научног истраживања се појављују, те је неопходно радити на њиховом побољшању и имплементацији.
8. Подржати интероперабилност структуре отвореног приступа коришћењем стандарда отворене технологије и обезбеђивањем прикупљања метаподатака, њихове доступности и дигиталне чувања.

Даље препоруке:

9. **Захтевати од УНЕСКО-а** да настави са пружањем подршке на нивоу земаља, а да на регионалном нивоу промовише и негује отворени приступ научним информацијама; акт као што је колективни позив за подршку отвореном приступу у међувладином окружењу и наставак имплементације стратегије отвореног приступа како је усвојено на 36-ој главној конференцији у Паризу.
10. **Да се настави дијалог** међу актерима: УНЕСКО има посебну улогу да осигура глобално учешће у развој политике и обавезности отвореног приступа. Шаблони који су развијени у оквиру УНЕСКО-ве стратегије о отвореном приступу треба да буду промовисани.
11. **Да се повећа финансијска подршка** за пројекте и иницијативе јавних организација, научних заједница у промоцији отвореног приступа научним информацијама и истраживању.
12. **Да се потврди примарна улога научних заједница** у креирању ресурса у отвореном приступу.
13. **Да се размотри оснивање међународног инструмента** који би усмеравао владе ка активностима везаним за отворени приступ.

14. **Да се подржи стварање централних агенција у региону** како би се успоставила добра пракса за финансирање истраживања која користе отворени приступ као модел за дисеминацију информација.
15. **Да се успостави мрежа** како би се осигурала комуникација и константна консултација међу регионалним актерима.
16. **Да се настави развијање стратешких партнерстава** међу актерима.
17. **Да се настави утицај на успостављање правила** подстицањем институција да потпишу “Берлинску декларацију о иницијативи отвореног приступа”

Додатак:

19. **Захваљујемо се Националној библиотеци Белорусије, УНЕСКО-вој националној комисији за републику Белорусију и Влади Белорусије** за логистичку подршку и гостољубивост.
20. **Захваљујемо се УНЕСКО-у** за пружање подршке око изградње ове платформе, као и за умешаност у вођењу дискусије о тренутним проблемима и изазовима са којима се отворени приступ сусреће у региону.